

Tanárok az osztályfőnökségről – egy kérdőíves vizsgálat eredményei

1. Bevezetés

A XXI. század értékválsággal küzdő világában, a technicizált civilizáció korában különösen fontossá vált az eljövendő nemzedékek felkészítése a modern kor kihívásaira, egyszersmind az évszázadok hagyományában megőrződött értékek ápolá-sára, továbbadására. Éppen ezért hárul napjainkban olyan nagy feladat a pedagógusra, a nevelőre, akinek a család mellett a legfontosabb szerep jut a gyermek személyi-ségének alakításában, értékrendjének formálásában.

2. A minta kiválasztása

A kérdőívre alapuló, 65 mintával dolgozó felmérésben három nagyváros, Nagyvárad, Kolozsvár és Szatmárnémeti, valamint néhány Nagyvárad környéki kisebb település, Margitta, Örvénd, Bihar, Biharfélegyháza, Hegyközcstár, Szalacs különböző szaktárgyakat oktató, általános iskolában és gimnáziumban tanító pedagógusait kér-deztük az osztályfőnöki munka szépségeiről és nehézségeiről. A pedagógusi pálya elnőiesedését bizonyítja, hogy a megkérdezettek 75,38%-a nő, és csak 24,51%-a férfi.

3. A felmérés célja

A felmérés során arra szeretttünk volna választ kapni, hogy a pedagógusok pályájuk gyakorlása során mennyire tartják fontosnak a nevelői munkát, az önképzést, milyen mértékben érzik felelősnek magukat a tanulók személyiségének formálásában. Ugyanakkor megpróbáltunk választ kapni arra is, hogyan valósul meg az iskolában a jellemformálás, a környezeti nevelés, a pályaválasztási eligazítás, a művészetek és álta-lában az értékek befogadására való nevelés, kiemelve a hagyományőrzést és a közösségi tudat ápolását.

4. Az adatok feldolgozása

Az iskola elsődleges szerepére kérdezve a pedagógusok 70%-a válaszolta azt, hogy az iskola a teljes ember kifomálódásának a színhelye. Meglepően kevesen vannak azok (10,76%), akik szerint az iskola szerepe az, hogy a diákot értelmének gyakorlására készítse, hogy megtanítsa önálló gondolkodásra és véleményalkotásra, hogy a tanár segítő irányításával ő maga fedezze fel saját maga számára a dolgok rejtett lényegét. Szerencsére csak 3,07%-nyi azoknak az aránya, akik még mindig az oktatást, az információ átadást tartják fontosnak, a nevelést pedig másodlagosnak.

A tanárok 80%-a szerint az osztályfőnök felelős minden egyes gyermek fejlődéséért és a közösség alakulásáért. Természetesen ez az ideális eset, még ha megvalósítani nagyon nehéz is, és nagyon nagy elhivatottságot is feltételez a peda-gógus részéről. 15,38% elsősorban arra törekszik, hogy a felmerülő nevelési hely-zeteket oldja meg, és vannak olyanok, akik a másság elfogadására való nevelést is ugyanilyen fontosnak tartják.

A megkérdezettek 64,61%-a vallja azt, hogy a pedagógus sokat tehet az optimális tanár–szülő kapcsolat kialakításáért és eredményességéért. 24,61% szerint viszont a szülők eleve elutasítják a tanár nevelés terén tett erőfeszítéseit, nem part-nerek a gyermeket érintő kérdések megoldásában. Sokan megjegyezték azt, hogy a pozitív vagy negatív szülői hozzáállás nem általánosítható, hiszen sok szülőre lehet számítani, de természetesen a felgyorsult életritmus miatt egyre kevesebb idő jut az iskolára.

A tanulók fizikai jellemzőire adott válaszokból kiderül, hogy majdnem ugyanannyi kolléga mondja azt, hogy a tanulók testi, alkati jellemzői nem változtak, mint ahány szerint rosszabbak, mint korábban (32,30%). 24,61% szerint viszont ezek a jellemzők napjainkban jobbakká váltak. Ami a mentális jellemzőket illeti, a tanárok 40%-a szerint ezek nem változtak, 30% szerint pedig rosszabbak, mint korábban. Sokan a kollégák közül ezzel magyarázzák azt, hogy a diákok körében lanyhul a figyelem, kevesebbet tanulnak, mivel az otthoni környezet sem elég ingergazdag. Holott szerintünk a tanítási módszerek gyökeres megváltoztatása, az alternatív oktatási módszerek minél szélesebb körben való megismertetése és alkalmazása javítana a helyzetet. A tanárok 60%-a rosszabbnak látja tanítványai erkölcsi jellemzőit. Szeren-csére vannak olyanok, akik a nagyobb nyíltságot, a néha kissé pimasz

őszinteséget, a vélemények bátor kimondását nem tekintik a rossz erkölcs jellemzőjének. A kamasz-kor természetes velejárói: a figyelemfelkeltés, az idősebbek „sokkolása”, a sokszor kirívó magatartás sokak szemében erkölcstelenségnek minősül, bár ezek – véle-ményünk szerint – kevésbé jellemzik a kamasz belső világát, sokkal inkább felszíni megnyilvánulások.

Arra a kérdésre, hogy mennyire tárgyalják meg osztályfőnöki órákon a világban történő eseményeket, a pedagógusok 64,5%-a válaszolja azt, hogy a fon-tosabb eseményekről elbeszélgetnek, 30,76% pedig minden világban történő eseményt megvitát a diákjaival. Megnyugtató, hogy a mindennapok politikai, közéleti eseményei helyet kapnak az osztályfőnöki órákon, ahol a tanulók az osztályfőnök segítségével megkísérelhetnek választ kapni az események miéértjére, és megfogalmazhatják saját álláspontjukat.

Az osztályfőnöki munkára való előkészületet tekintve a kollégák 53,84%-a számára a felkészülés többletmunkát jelent, 24,61%-uk pedig nagyon várja, ráadásnak érzi a nevelői órát. Jó érzés azt látni, hogy a pedagógusok nagy része komoly fele-lősségnek érzi és kihívásnak tartja az osztályfőnöki munkára való felkészülést, és szerencsére csak kevesen (15,38%) tartják meg ezt az órát a tantervi előírások szigorú betartásával ugyanúgy, mint bármelyik más szakórát.

A tanárok nagy többsége (66,15%) a kollégákkal konzultál az osztályfőnöki órára való felkészülés során, és 50,76% tartja magáról azt, hogy rendszeresen és igé-nyesen, szakirodalmat is felhasználva felkészül minden egyes nevelői órára. 7,67% viszont úgy érzi, hogy a sokéves tapasztalat elegendő, tehát nincs szüksége különösebb előkészületre. Elenyésző azoknak a kollégáknak a száma, akik bevallják, hogy szak-tárgyat oktatnak a nevelői órán is.

Ami a felkészülés eszköztárát illeti, sajnos meg kell állapítanunk, hogy az egyre szélesebb Internet-hozzáférés korában csak kevesen élnek a modern technika által kínált lehetőségekkel (12,30%), a legtöbben (55,35%) szakkönyveket használnak fel, ugyanakkor csak 12,30%-uk látogatja rendszeresen a helyi pedagógusszövetség szak-könyvtárát. Mindemellett 60% állítja azt magáról, hogy változatos az eszköztára. Egyesek valóban „feltalálják magukat”, és cikkeket, folyóiratokat használnak fel, amelyek segítségével ők maguk készítenek vagy a gyerekekkel készíttetnek szemléltető eszközöket: plakátokat, rajzokat, és anyagot, eszközöket hozatnak az osztályfőnöki órára.

A felmérés során rákérdeztünk arra is, hogy ki mennyire tartja magát krea-tívnek az osztályfőnöki órán. A megkérdezettek 40%-a mondja azt, hogy éppen csak boldogul, viszont 36,92%-a állítja, hogy változatos órákat sikerül tartania. Érdekeség, hogy inkább a férfiak érzik úgy, hogy nem tudnak új ötleteket, változatos módszereket bevinni az osztályfőnöki órára.

Ami a pedagógusok pszichopedagógiai felkészítését illeti, döbbenetes az, hogy az egyetemi vagy főiskolai tanulmányaik alatt a pedagógusokat egyáltalán nem készí-tették fel a nevelői munkára. A megkérdezettek 72,30%-a vallja ezt. Ahogyan Asztalos Ferenc képviselő, a parlamenti oktatási szaktanárság alelnöke elmondta, a hazai oktatásügy egyik buktatója az, hogy az egyetemek a szakképzés mellett nem nyújtanak megfelelő pszichopedagógiai képzést a hallgatóknak. Míg a nyugat-európai orszá-gokban a két képzés közti arány 65:35, és átlagban 200 órát tanítanak a diákok, addig nálunk az előbbi arány 87:13, és a hallgatók 10 óra tanítási tapasztalattal válnak tanárokká (*Közoktatás*, 2003. július). Éppen ezért – ahogy a felmérésből kiderül – a tanárok 41,53%-a érzi azt, hogy folyamatosan képeznie kell magát ezen a téren. Csak 10,71% érzi úgy, hogy ezen a téren is megkapta a kellő felkészítést.

A felmérés során kíváncsiak voltunk arra is, hogy milyen gyakorisággal és milyen fajta továbbképzéseken vesznek részt a kollégák. Elgondolkodtató, hogy 43,07%-uk sosem vett részt, 32,30% egyszer az elmúlt öt évben, és csupán 20% az, aki rendszeresen részt vesz. Meg kell jegyeznünk, hogy Romániában az utóbbi két évben tették kötelezővé a továbbképzéseken való részvételt, és ma már egyre több és változatosabb továbbképzési lehetőség nyílik a pedagógusok számára. Ami a tovább-képzések típusát illeti, itt sajnos 27,69% a hiányzó adat, 6,15% a válaszadók közül a szakmai továbbképzéseket részesíti előnyben, 13,84% személyiségfejlesztési tré-ningeken vesz részt, ugyanennyi konfliktuskezelésin, 9,23% ön- és társismereti tanfolyamokra jár, ugyanennyi kommunikációsokra, 4,61% pedig drámapedagógiai képzéseken vesz részt szívesen. A ma már egyre népszerűbb drámapedagógiai foglalkozások kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy – bár városunkban rendszeresen szerveznek ilyen képzéseket – 61,53% ugyan hallott már róla, de nem vett részt sosem rajta, 18,46% egyszer vett részt ilyenben, 7,69% pedig rendszeresen látogatja ezt a fajta továbbképzést.

Az osztályfőnöki órák leggyakoribb témái: barátság (80%), család (75,38%), felelősség (72,30%). Körülbelül ugyanilyen arányban fordul elő a munka, kötelesség és a lelkiismeret. Figyelemreméltó, hogy a hazaszeretetről alig esik szó osztályfőnöki órákon. Ez azért lehet így, mert a tanár számára sem egyértelmű, hogyan kell meg-közelítenie ezt a témát, hogy ne érje se az érzélgősség, se a nacionalizmus vádjá. Tény, hogy a mai fiatalság számára semmilyen érzelmi többlet nem kapcsolódik a haza vagy szülőföld fogalmához, talán ezért is vált valóságos „divattá” a kivándorlás. Termé-szetesen az okokat még oldalakon keresztül lehetne taglalni, de itt a helyszűke és a téma specifikus jellege miatt csak annyit jegyzünk meg, hogy elsősorban a nevelő feladata lenne a kiüresedett fogalmakat megtölteni tartalommal.

Az általunk megjelölt témákon kívül még a következők kerültek említésre: egészséges életmód, viselkedés- és beszédkultúra, környezetismeret és természet-védelem, játékos önismereti tesztek.

A felmérés során azt is vizsgáltuk, hogyan épül be a játék az osztályfőnöki órába. A válaszadók 40%-a rendszeresen játszik a gyerekekkel, 10,77% minden órán talál alkalmat a játékra, 24,62% csak olyan játékokat játszik, amiket a gyermekek már ismernek, és 15,38% nem tartja fontosnak a játékot. Sajnos vannak olyanok, akik számára a játék a legutolsó helyen áll a tevékenységek sorában, főleg a férfiak azok, akik nem mernek játszani. Sokan igénylik viszont az új játékokkal való megismerkedést, amit az is alátámaszt, hogy leggyakrabban a továbbképző tréningeken tanult játékokat próbálják ki az osztályfőnöki órákon.

A megkérdezettek 95,38%-a fontosnak tartja a szabadidős tevékenységeket, 3,07% még a tanóránál is fontosabbnak. Éppen ezért 72,30% kirándulni szeret, 50,76% színházba jár a diákjaival, 40% pedig a különböző játékokat részesíti előnyben. Ami a kirándulások típusát illeti, a legtöbben (60%) a gyalogtúrákat, természetjáró körutakat kedvelik, 38,46% a laza kikapcsolódást, például a többnapos sátorozást állítja az első helyre, és csak 29,23% azoknak az aránya, akik tematikus, történelmi vagy irodalmi kirándulásokat terveznek. A csereosztály-kapcsolat is lehetőséget teremt akár a honismeretre, akár szabadidős tevékenységekre, és nem utolsósorban diákközi kapcsolatok kialakítására.

A környezetvédelmi nevelés megvalósulási formáit vizsgálva elmondhatjuk, hogy 66,15% kirándulások alkalmával kerít sort erre, ami örvendetes, 53,84% tanórán, beszélgetés formájában valósítja ezt meg, 23,07% foglalkozik állandó jelleggel környezetvédelemmel, és csak 12,30% szervez hulladékgyűjtési akciókat. 15,38% szakembert is beavat az ilyen természetű akciókba, illetve rendezvényeken vesz részt, mint amilyen a szemétkiállítás vagy a hulladékok újrahasznosítása.

A szülőföld hagyományaira, kulturális és néprajzi értékeire a legtöbb osztályfőnök (69,23%) csak tanórai beszélgetés alkalmával hívja fel tanítványai figyelmét. 36,92% kulturális rendezvényeken vesz részt a diákjaival, 26,15% színpadi előadások, táncszínházas programok által közelebről is megismerteti tanulóival a népi hagyományokat, 21,53% maga is szervez vagy részt vesz diákjaival honismereti kirándulásokon, táborokban, és 12,30% azoknak az aránya, akik egyáltalán nem foglalkoznak vele. Elrettentő példa ebből a szempontból az a kolléga, aki szerint a hagyományok őrzésére, a közösségi értékek ápolására való nevelés kizárólag a magyartanár feladata.

Az osztályfőnöki órák során majdnem minden pedagógus (95,38%) szavaltatokkal, verses-zenés műsorokkal, jelenetekkel emlékezik meg az egyházi ünnepekről. 75,38% a nemzeti ünnepekről is megemlékezik, általában koszorúzással vagy ünnepi műsorokkal. 60% a farsangot álarcos beöltözés formájában ünnepli meg a diákokkal. 35,38% irodalmi évfordulókról, 33,84% történelmi évfordulókról is megemlékezik, beszélgetés, kerekasztal, felolvasás, vetítés, vetélkedők, múzeum- és tárlatlátogatások, könyvbemutatók formájában. 29,23% fontosnak tartja az új keletű Valentin-nap megünneplését is. Ezekon kívül sok helyen megemlékeznek egymás születés- és névnapjáról, Anyák Napjáról, Gyermeknapról, a Föld Napjáról, az Állatok Világ-napjáról. Általában az osztályok belső ünnepeit osztálydíszítés, ajándékok, meglepetések sajátkezü készítése kíséri.

A művészetekkel a pedagógusok nagy része (60%) bábszínház- és színház-látogatás révén ismerteti meg a tanulókat, tanórán és szavalóverseny formájában 46,15%, 40% kiállításokra is ellátogat a diákjaival, 38,46% maga is rendez színpadi előadásokat, 20% vetítés formájában valósítja meg a tanulók művészeti nevelését, mások (13,84%) alkotóműhelyekbe, galériákba látogatnak, 12,30% pedig lehetőséget ad a gyermekeknek, hogy meghívott művészekkel beszélgethessenek.

A kérdésekre adott válaszokból kitűnik, hogy a gyakorló pedagógusok fontosnak tartják a pályaválasztásban való segítségnyújtást. 61,54% folyamatosan, minden évben lehetővé teszi a gyermekek számára, hogy ismerkedjenek önmagukkal és a szakmákkal, mások (32,31%) csak az utolsó két évben tulajdonítanak ennek igazi jelentőséget. A pályaválasztási tanácsadás az esetek 98,46%-ában az órákon való beszélgetés formájában valósul meg, a pedagógusok 23,07%-a hívja meg a különböző szakmák képviselőit az osztályfőnöki órákra, és csak 12,30% látogat el különféle munkahelyekre, és ismerkedik meg közelebről a szakmákkal. Sajnos csak 10,76% mondja azt, hogy kap szaktanácsadói segítséget. Tehát a pedagógus ezen a téren is magára van utalva, kevés külső támogatást kap.

A felmérés során a kollégák választ adtak arra is, hogy mit tartanak legeredetibb, legsikeresebb ötletüknek, tevékenységüknek. Sokan úgy gondolják, hogy az osztály közösséggé formálása, a kölcsönös bizalom kialakítása, egymás lelki és szociális segítése, a személyes ellentétek elsimítása az osztályfőnök leglényegesebb és leg-hálásabb feladata. A pedagógusok jó része figyelembe veszi a gyermekek kívánságát, az egyéni érdeklődést, ezért olyan csoportos tevékenységeket szerveznek, ahol szituációs játékokat játszanak, drámapedagógiai módszereket alkalmaznak, és az ilyen csoportos tevékenység során a pedagógus választ kaphat az őt érdeklő kérdésekre a gyermekekkel kapcsolatban. Íme a kollégák által felsorolt néhány eredeti ötlet: diákszékhely, konfliktuskezelés, Beszélj magadról!, Az iskola az én otthonom, Mi a véleményed?, versírás, rajzkiállítás, csendes meditáció, közös húsvéti tojásfestés, alkotóműhely-látogatás, színészmeghívottakkal való kötetlen beszélgetés, szerkesztőségi látogatás, grafológiai előadás, meseírás, a diákok által választott témák önálló bemutatása stb.

A kérdőívben szerepelt két olyan kérdés, amelyek a tanárok személyiségére, megbecsültség-érzetére vonatkoztak. A megkérdezett pedagógusok 67,69%-a gondolja úgy, hogy fontos a személyisége, és saját személyes életvezetésével példát mutat diákjainak. Több mint negyede (26,15%) viszont nem biztos abban, hogy magatartásával példát szolgáltat tanítványainak. A pedagógusok a megbecsültséget általában a szülők és a gyermekek részéről várják el, és úgy érzik, hogy tanítványok általi megbecsültség az igazán mérvadó számukra, és nem tartják elsődlegesnek az anyagi elismerést.

4. A felmérésből levont következtetés, értékelés

A megkérdezettek válaszaiból kiderül, hogy a pedagógusok nagy része valóban hivatásának vallja a szakmáját, nyitott az újra, és az anyagi megbecsülés hiánya ellenére is elkötelezettséggel végzi munkáját. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy néhány tanárkolléga tehernek érezte a kérdőív kitöltését, és volt olyan is, aki nem „pazarolta” idejét a válaszadásra.

Bár a tanárok többsége nehezebbnek látja a szülőkkel való kapcsolattartást, mégis optimista ebben a tekintetben. Míg legtöbbször a tanulók fizikai és mentális képességeiben nem tapasztal változást, addig az erkölcsi jellemzőket egyértelműen rosszabbnak ítéli meg.

A világban történő fontosabb eseményekről rendszeresen szó esik az osztály-főnöki órákon, így lehetővé válik a gyermekek számára a jelenségek értelmezése és az önálló véleményalkotás.

A pedagógusok legtöbbször számára többletmunkát jelent az osztályfőnöki órára való felkészülés, hiszen tanulmányai alatt nem kapta meg a szükséges pszicho-pedagógiai képzést, ezért folyamatosan arra kényszerül, hogy tovább képezze magát. Mégis kevés (20%) azoknak a száma, akik rendszeresen továbbképzéseken vesznek részt. A legújabb módszerekre (pl. drámapedagógia) is csak a megkérdezettek 26%-a fogékony.

A tanárok 60%-a állítja magáról, hogy változatos az eszköztára és változatos órákat is sikerül tartania, ellenben vannak olyanok, akik csak mértékkel érzik magukat kreatívnak.

Ezek az órák a legváltozatosabb kérdéseket dolgozzák fel (leggyakrabban előforduló témák: család, barátság, kötelesség), gyakran keresnek alkalmat a játékra, és kiemelten fontosnak tartják a szabadidős tevékenységeket (95,38%), mint amilyen például a kirándulás és a színház.

Állandó jelleggel csak a megkérdezettek 23,07%-a foglalkozik környezet-védelmi neveléssel, szülőföldünk hagyományait, kulturális és néprajzi értékeit csak tanórai beszélgetés formájában ismerteti meg a tanulókkal a válaszadók 69,23%-a, míg közelebről, színpadi előadások, tánc-ház programok, farsangi szokások felelevenítése, népi mesterségekkel való ismerkedés formájában csak a tanárok 26,15%-a.

A művészeti nevelés csak a tanórai beszélgetésekre és a színházlátogatásra korlátozódik az esetek 60%-ában.

Iskolánk 10,76%-ában van lehetőség arra, hogy a pályaválasztásban szak-tanácsadó segítse a pedagógus munkáját. Általában ez is kimerül a tanórai tevékenységben.

Sokan megosztották velünk a legsikeresebb tevékenységüket, legeredetibb ötletüket, amelyek között megtalálható az osztály közösséggé formálása csakúgy, mint a különböző módszerekkel bemutatott játékok, csoportos viták stb.

A pedagóguskollégák közül sokan hisznek abban (67,69%), hogy saját személyes életvezetésükkel példát mutatnak, és többen (55,34%) érzik magukat megbecsültnek ezért a tevékenységükért.

Székely Mikó Kollégium, Sepsiszentgyörgy